

do kapsy

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV

Kolektiv autorů pod vedením
PhDr. Karla Václavíka, CSc.

xyz

tinuita • aspekt • abakus • olig
trakismus • narkolepsie
agonie • utopie
empatie

Slovník cizích slov do kapsy

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.xyz.cz

www.albatrosmedia.cz

Kolektiv autorů pod vedením PhDr. Karla Václavíka, CSc.

Slovník cizích slov do kapsy – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

xyz

do kapsy

SLOVNÍK CIZÍCH SLOV

Kolektiv autorů pod vedením
PhDr. Karla Václavíka, CSc.

xyz

Slovník cizích slov do kapsy

Kolektiv autorů pod vedením PhDr. Karla Václavíka, CSc.

© Karel Václavík, 2021

© Nakladatelství XYZ, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7597-926-1

ISBN e-knihy 978-80-7597-991-9 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

A

A 1. fyz. zn. pro ampér; **2.** *chem.* mezinárodní symbol označující na textiliích možnost použití všech chem. prostředků

à po, za (po *x* kusech, za *y* korun)

a contrario [a kontrário] v protikladu

a dato [á -tó] od uvedeného data, ode dne vystavení, zkr. a. d.

a konto, a conto [á konto] na účet

à la jako, podle, po způsobu

à la carte [ala kart] podle jídelního lístku

a posteriori 1. pozdější, po ději;

2. ze zkušenosti (opak a priori)

a prima vista na první pohled, bez přípravy

a priori 1. předem, dřív než došlo k ověření; **2.** před smyslovou zkušeností

a propos [á -pó i -po] mimochodem, při té příležitosti

a. Chr. (n.) zkr. pro ante Christum (natum), před Kristem, před naším letopočtem

a. m. zkr. pro ante meridiem – před polednem

a-, an- předpona vyjadřující zápor; neexistence něčeho

ab initio [-nýcio] od začátku

ab ovo [-vó] od prvopočátku

aba, abája volný vlněný mužský plášť bez rukávů (v oblasti Blízkého východu)

abak, abakus 1. *hist.* starověká početní tabulka, počítadlo;

2. *archit.* deska na hlavici sloupu; **3.** *círk.* stůl u oltáře na přípravu bohoslužebných předmětů

abandon *práv.* vzdání se nároků, vlastnického práva nebo (pojistné) náhrady

abatyše představená ženského kláštera římskokat. církve

abázie *lék.* neschopnost chůze

abbé katolický duchovní bez církevního (kněžského) úřadu

abd (v muslimském prostředí)
sluha a ctitel boha; později
součást arab. osobních
jmen

abdikace vzdání se úřadu, trůnu;
odstoupení z funkce

abdomen *biol.* **1.** břicho, pod-
břišek; **2.** zadeček členovců

abdukce *lék.* odtažení, odchýle-
ní, upažení

aberrace **1.** odchylka, úchylka;
2. fyz. vada optické čočky;
3. *gen.* chromozomová mutace;
4. *práv.* omyl pachatele v před-
mětu činu

abgébovat se **1.** *slang.* s někým
si zadávat, špinit se; **2.** ztrácet
čas zbytečným jednáním

abiogeneze *biol.* samsplození,
teorie vzniku živých organismů
z neživé přírody

abionóza *bot.* vada rostlin způ-
sobená ekologickými faktory
fyzikálně-chemické povahy

abiotický neživý; týkající se
anorganické složky a činitelů
přírody a prostředí

abiturient absolvent školy nebo
student v období krátce před
závěrečnou zkouškou a po ní

abjudikace *práv.* **1.** zamítnutí
žaloby soudem; **2.** soudní
rozhodnutí

ablace **1.** *geol.* ubývání hmoty
(ledovce); **2.** *astr.* vypařování
meteoritu; **3.** *lék.* chirurgické
odstranění části těla

ablaktace **1.** *lék.* odstavení
mláďete; **2.** *zeměd.* způsob
šlechtění, při němž se roub
neoddělí od mateřské rostliny,
dokud dokonale nesroste

ablativum *jaz.* pád vyjadřující
východisko n. odluku (v latině
6. pád), vyskytuje se jen
v některých jazycích

ablaut *jaz.* střídání samohlásek
v kmeni slova, alternace

ablegace *práv.* vypovězení, vy-
obcování

abnormalita odlišnost od normy,
zvláštnost, nepravidelnost,
odchylka; zrůdnost

abolice **1.** *práv.* zrušení, odvo-
lání zákona; **2.** zastavení
soudního řízení udělením
milosti

abolicionismus, abolicionismus
hnutí za zrušení nebo odstra-
nění nějakého zákona či
zvyklosti, např. otroctví; hnutí
usilující o zrušení trestu smrti

abonent předplatitel

abonmá, abonomá, abonnement
[abonmá] předplatné, předpla-
cení, subskripce

abordáž 1. *lod.* uvázání lodi u břehu; **2.** *lod.* srážka, kolize lodí; **3.** *hist.* způsob vojenského střetnutí na moři

aborigine [-rí-] **1.** od počátku; a. o. mundi [-dý] po (od) stvoření světa; **2.** původem

abort, abortus *lék.* potrat, předčasný porod

abortace *lék.* zakrnění

abrahamita v 18. st. člen východočeské křesťanské sekty blízké židovské (podle židovského patriarchy Abraháma)

abraxas 1. kopticko-gnostické označení božstva; **2.** magické slovo s číselnou hodnotou 365; **3.** *zool.* motýlek píďalka

abraze 1. plošné broušení, obrušování; **2.** *lék.* výškrab, kyretáž

abrazivní brusný

abreviatura *jaz.* zkratka v písmu; částečné vypsání slova

abrogace *práv.* zrušení zákona či právního předpisu nebo jejich části (jejich nahrazení jiným = derogace)

abrupce 1. *lék.* utržení, odtržení (svalu, šlachy); **2.** *lék.* zlomení, ulomení (zubu); **3.** *lék.* odloučení (placenty); **4.** *hud.* přerušení melodie

ABS antiblokový systém, systém zabraňující zablokování otáčejících se kol při brzdění automobilu (protismykové zařízení)

absces *lék.* hlíza, dutina vyplněná hnisem, hnisavý zánět tkání

abscise, abscize 1. *lék.* odnětí, oddělení; **2.** opadávání

absence 1. nepřítomnost osoby, vlastnosti, jevu nebo entity;

2. *lék.* náhlá krátká ztráta vědomí nebo paměti

absentér kdo často bezdůvodně zameškává pracovní směny

absint hořký silný likér

absolutní 1. úplný, naprostý, nepodmíněný, bezvýhradný;

2. neomezený, nikomu nepodléhající

absolutno nezávislé, nepodmínečné, nekonečné, dokonalé jsoucn

absolutorium 1. potvrzení, schválení účtů nebo činnosti;

2. zbavení odpovědnosti;

3. doklad o dosažení (absolvování) stupně vzdělání

absolvent splňující podmínky dokončení školy, kurzu, vzdělání

absorbovat 1. pohlcovat, vstřebávat, přijímat; **2.** plně zaujmout

absorpce 1. objemové pohlco-
vání, vstřebávání, zeslabení
jedné látky v druhé; **2. eltech.**
zeslabení elektromagnetic-
kého záření, zvuku nebo počtu
částic při průchodu látkou;

3. lék. vstřebávání léčiv do
organismu

abstence *práv.* zdržování se urči-
té možnosti, účasti, výkonu
(hlasování, jednání)

abstergencium *lék.* mírně pro-
jímavý lék

abstinence zdrženlivost, zřeknutí
se požitku (alkoholu, drogy,
kouření, sexu)

abstinenční syndrom *lék.* souhrn
fyziologických reakcí orga-
nismu a psychického stresu
po přerušení užívání drogy,
alkoholu, kouření

abstinovat dodržovat abstinenci

abstrahovat postupovat
k abstrakci, potlačit drobnosti,
jednotlivosti pominout

abstrakce postup a výsledek
myšlenkových procesů postu-
pujících od jednotlivého
k obecnému, k zákonitostem;
něco neskutečného, fikce

**abstraktivismus, abstraktiviz-
mus** směr zdůrazňující
abstraktní a formální prvky

abstraktum 1. abstraktní pojem;
2. jaz. abstraktní podstatné
jméno

absurdita protismyslnost, ne-
smyslnost, vnitřní spornost,
rozpornost lidské existence

absurdum co je sporné, nelo-
gické, nemůže platit současně

abštajn *slang.* vedlejší byt, hodi-
nový hotel

abulie [-bú-] *lék.* nerozhodnost,
nedostatek vůle, např. ve vztahu
k jídlu

abundance početnost, hojnost,
nadbytek

abúzus nadměrné užívání, zne-
užívání

abwehr *hist.* orgán něm. voj.
rozvědky a kontrarozvědky
(od r. 1935)

abysál *geol.* hlubší část neosvět-
leného dna oceánu
(2000–6000 m)

a. c. zkr. pro anni currentis:
tohoto, běžného roku

acetát *chem.* octan, ester kyse-
liny octové

aceton *chem.* nejjednodušší
keton, dimetylketon, rozpou-
šředlo

acetonurie *lék.* vylučování keto-
nů močí, ketonurie

acetylen *chem.* nenasycený uhlovodík s trojnou vazbou, hořlavý plyn

acidifikace okyselení

acidita kyselost

acidobazický vztahující se na kyselá i zásadité látky

acidofilní týkající se kyselé reakce; a. mléko – zkysané působením bakterií mléčného kysání

acidóza zvýšení kyselé reakce krve (opak alkalóza)

acidum kyselina

acylpyrin *farm.* lék snižující teplotu, utiňující bolest, obdoba aspirinu; antirevmatikum, anti-pyretikum

ad k, na

ad absurdum do nesmyslnosti, dovedení důkazů spornosti odporujících logice do důsledků, do absurdnosti

ad acta [akta] ke spisům, odložit jako vyřízené

ad astra ke hvězdám; kupředu

ad audiandum verbum k vyslechnutí slova; k pokárání

ad auditorem [-dytó-] k posluchači, populisticky, bez ohledu na pravdu

ad exemplum například

ad fontes [-és] k pramenům

ad gloriam [gló-] pro slávu

ad hoc [hók] jen pro tento případ, k tomuto účelu

ad hominem vzhledem k člověku (nikoli ke kauze)

ad honorem na počest

ad ignorantiam [-ranci-] vzhledem k nevědomosti; využívaje protivníkovu neznalost

ad illustrandum pro ilustraci, například

ad infinitum donekonečna

ad informandum pro informaci, na vědomí

ad interim dočasně

ad libitum podle libosti

ad litteram doslovně

ad manus [-ús] do rukou (ad m. proprias – vlastních, ad m. medici – lékaře)

ad marginem na okraj

ad multos annos [-ós -ós] na dlouhá léta (přání při přípitku)

ad notam, ad notitiam [-týciam] na vědomí

ad oculos [okulós] před oči, názorně, zjevně

ad patres [-és] předkům

ad perpetuam na věčnou paměť

ad personam pro vlastní osobu; zesměšňování a urážení protivníka

ad populum k lidu; demagogie, odvolávání se na předsudky, na egoismus

ad rem k věci

ad spectatores [-ktá-] k publiku

ad usum [úzum] pro potřebu někoho; něco záměrně upravené

ad valorem [-ó-] podle hodnoty

adagio [adádžo] *hud.* pomalu, volně; hudební skladba nebo její část v tomto tempu

adaptabilita schopnost adaptace, přizpůsobivost

adaptace přizpůsobení, úprava, přetvoření; přestavba

adaptér zařízení rozšiřující původní použitelnost

adaptovat přizpůsobovat

adefagie *lék.* chorobná žravost

adekvátní přiměřený, odpovídající něčemu

adenitida, adenitis *lék.* zánět žlázy

adenom *lék.* nezhoubný nádor ze žlázového epitelu podobné stavby jako žláza

adenotomie *lék.* chirurgické vynětí zbytnělé hltanové mandle

adenoviry *biol.* živočišné viry vyvolávající např. infekční onemocnění dýchacích cest

adept uchazeč, začátečník v oboru

adherence přilnavost

adheze 1. přilnavost, ulpívání látek na sobě; **2.** *lék.* srůst

adice 1. *mat.* sčítání; **2.** *chem.* pochod slučování

adipsie *lék.* chybění pocitu žízně

aditivní přídavný; související se sčítáním, skládáním

aditivum přísada, přídavná látka

adjektivum *jaz.* přídavné jméno

adjudikace *práv.* soudní přiřčení práva nebo nároku

adjunkt pomocný úředník, elév, koncipient

adjustace vybavení vším potřebným, náležitá příprava

adjutant pobočník

adjuvancia *farm.* součásti léku zesilující účín vlastního léčiva

administrace kancelář, ekonomicko-provozní útvar

administrativa 1. správa, správní složka, úřady; **2.** v USA označení úřadu prezidenta a vlády

administrátor správce; zatímní správce farnosti

admise vpuštění, vstup

adolescence *psych.* dospívání

adolescent *psych.* jedinec ve věku mezi pubertou a dospělostí

adopce *práv.* osvojení, přijetí za vlastního

adoptivní přijímající někoho cizího za vlastního; přijatý za vlastního

adorace zbožné uctívání, zbožňování

adrenalin *biol.* hormon dřeně nadledvin; epinefrin

adsorbent *chem.* látka schopná vázat na svůj povrch molekuly

adsorpce pohlcování kapalné nebo plynné látky povrchovou vrstvou jiné látky

adstringentní *lék.* stahující, svírající

adulterace padělání, falšování mincí, rukopisů

advent **1.** *církv.* příchod; doba duchovní přípravy čtyři týdny před Vánoce; **2.** *přen.* doba očekávání, naděje

adventista člen křesťanského společenství (adventismus) očekávajícího druhý příchod Ježíše Krista

adverbální *jaz.* závislý na slovese (od verbum)

adverbium *jaz.* příslovce

advocatus diaboli [advokátus dyjabolí] **1.** *církv.* ďáblův advokát, oficiální odpůrce svatořečení; **2.** *přen.* obhájce špatné věci

advokacie instituce poskytující právní pomoc; povolání advokáta, advokatura; obhajoba, prosazování něčeho

advokát právník poskytující právní pomoc; zastávce, obhájce

aerace **1.** větrání, provzdušňování; **2.** obohacování vody kyslíkem

aero- první část slož. slov s význ. vzduch nebo letadlo

aerobik komplex intenzivních pohybově rytmických cviků doprovázených hudbou

aerobní vyžadující k životu kyslík

aerobus, airbus [érbas] velkokapacitní dopravní letadlo

aerodrom letiště

aerodynamický **1.** *fyz.* týkající se aerodynamiky; **2.** upravený tak, aby snadno překonával odpor vzduchu

aerodynamika nauka o pohybu plynů a pohybu pevných těles v plynech

aerofagie nadměrné polykání vzduchu

aerofobie chorobný strach z proudícího vzduchu

aerolit *geol.* kamenný meteorit

aerologie nauka o fyzikálních dějích probíhajících ve vyšších vrstvách atmosféry

aeromechanika nauka zabývající se zákony mechaniky plynů a interakcí mezi pohyblivým se plynem a pevnými tělesy

aeronautika letectví, vzduchoplavba

aeronomie nauka o horních vrstvách atmosféry, v nichž se objevuje silná ionizace a disociace, o vnějším magnetickém poli Země

aerosol disperzní soustava obsahující kapalnou nebo pevnou částici rozptýlenou v plynu

aerostat letadlo lehčí než vzduch (balon, vzducholod')

aerostatika součást aeromechaniky, studující podmínky rovnováhy hmotných těles pod vlivem vnějších sil

aerotriangulace *geod.* triangulace pomocí leteckých snímků

afagie *lék.* neschopnost polykat

afakie *lék.* absence čočky v oku

afázie *lék.* ztráta schopnosti řeči, porucha řeči způsobená přerušáním řečových center v mozku

afekce **1.** *psych.* prudké citové pohnutí; **2.** vliv, náklonnost; **3.** *lék.* napadení chorobou

afekt **1.** neodpovídající přehnaná reakce; **2.** strojenost, nepřirozenost

afektovaný strojený, přehnaný, nepřirozeně se chovající

afemie *lék.* neschopnost mluvit

aféra případ, skandál vyvolávající pohoršení, zájem médií

affidavit *práv.* místopřísežné prohlášení

afilace **1.** *práv.* přičlenění, přidružení; **2.** *ekon.* pobočka nebo samostatný podnik zřízený v zahraničí

afinace čištění, zušlechťování, zjemňování

afinita **1.** příbuznost, vzájemný vztah, blízkost; **2.** *chem.* schopnost chemických látek slučovat se s jinou látkou nebo částicí

afirmace přisvědčení, potvrzení, ujištění

afiš reklamní nápis, plakát

afix *jaz.* morfém připojující se ke kořeni slova jako sufix, prefix či infix

afatoxin *biochem.* toxická látka produkovaná některými mikroorganismy, zejm. v krmivech a potravinách

afonie ztráta hlasu

aforismus, aforizmus stručná, vtipná výpověď, průpovídka

afrazie *lék.* neschopnost přirozeného mluveného projevu

afrodiziakum látka nebo prostředek zvyšující pohlavní touhu, výkonnost

afrodizie *lék.* nadměrně silný pohlavní pud

afťa drobná bolestivá eroze nebo vřidek vznikající prasknutím puchýřku na ústní sliznici

afterpills [áftrpils] *lék.* antikoncepční tablety užívané těsně po pohlavním styku, „pilulka po“

afťongie *lék.* porucha řeči nervového původu projevující se křečemi jazykového svalstva

afunkce *lék.* úplný výpadek činnosti orgánu nebo dílčího systému

afunkční neschopný činnosti

agalakcie *lék.* neschopnost mléčné žlázy vylučovat mateřské mléko

agama *zool.* pestře zbarvený plaz z řádu ještěřů

agapé, agapa *náb.* láska; v křesťanství boží láska k lidem

agar, agar-agar polysacharid, rosolovitá látka z mořských řas

agáve *bot.* okrasná bylina s přízemní růžicí tuhých, na okrajích ostnatých listů

agenda **1.** pracovní náplň, souhrn administrativních prací, program jednání; **2.** *círk.* příruční liturgická kniha

ageneze, agenese *biol.* vrozená absence nebo nevyvinutí orgánu či jeho části, aplazie

agens **1.** původce, činitel, účinná látka, příčina nemoci; **2.** *chem.* činidlo

agent **1.** jednatel, obchodní zástupce, zplnomocněnec; **2.** špión, vyzvědač, tajný policista

ageuzie ztráta schopnosti vnímat chuťové podněty

aggiornamento [adžor-] program otevření se katolické církve současné době

agilní čilý, aktivní, horlivý

agitace **1.** získávání, přesvědčování stoupenců; **2.** *lék.* chorobný neklid

aglobulie *lék.* výrazné snížení počtu červených krvinek

aglomerace nahromadění, nakupení, shluk, seskupení

aglomerát *geol.* spečenec, hornina tvořená úlomky sopečných vyvrženin a tufem

aglosie *lék.* vrozené chybění jazyka

aglutinace **1.** *biol.* shlukování krvinek a bakterií v plazmě; **2.** *jaz.* tvoření slov a jejich tvarů příponami a předponami

aglutinin *biochem.* obranná protilátka v krevním séru způsobující shlukování buněčných elementů

agnosticismus, agnosticizmus *filoz.* názor o nepoznatelnosti světa kromě smyslovou zkušeností

agnozie **1.** *lék.* neurologická porucha schopnosti chápání; **2.** neschopnost, nemožnost jednoznačně určit diagnózu

agóna *geofyz.* izočára spojující místa s nulovou magnetickou deklinací

agonie *lék.* předsmrtný stav ochromení, nečinnosti

agora **1.** *hist.* starořecké městské shromaždiště; **2.** *přen.* náměstí, volný prostor

agorafobie *lék.* chorobný strach z otevřeného prostoru nebo z davu

agraciace *práv.* prominutí nebo zmírnění trestu

agrafie *lék.* porucha schopnosti psát

agregace spojování, seskupování, sdružování

agregát spojení, propojení, seskupení (krystalů, strojů, ukazatelů)

agrément [agrémán], **agree-ment** [egrím-] **1.** dohoda, smlouva; **2.** schválení, souhlas s navrhovaným diplomatickým zástupcem; **3.** gentleman's a. – neformální nepsaná úmluva

agrese napadení, ozbrojený vpád

agri-, agro- první část slož. slov vztahujících se k zemědělství, půdě, polím

agrypnie *lék.* nespavost, potíže s usínáním

ahasver nespokojenec, věčný tulák (podle Ahasvera, legendárního „věčného Žida“, který udeřil Krista)

áhinsá *náb.* neubližování živým tvorům, princip východních náboženství

ahistorismus, ahistorizmus podcenění vývojového (historického) hlediska, dějin vůbec

achbar *náb.* písemná tradice šitiů

achilovka **1.** *lék.* šlacha lýtkového svalu upínající se na kost patní, Achillova šlacha; **2.** *přen.* Achillova pata, snadno zranitelné místo (podle trojského

hrdiny Achilla, zranitelného pouze na patě)

achromát *fyz.* optická soustava čoček odstraňující barevnou vadu

aide-memoire [ed memoár]

1. stručný záznam jednání v diplomatickém styku;
2. zápisník

aids, AIDS (Acquired Immuno-deficiency Syndrome) *lék.* syndrom selhání imunity; smrtelné onemocnění vyvolané retrovirem HIV

aikido druh jap. bojového umění

air condition [érkondyšn] klimatizační zařízení, klimatizace

air mail [érmej] letecká poštovní zásilka, letecky, par avion

airbag [érbeg] bezpečnostní vzduchový vak v přední části automobilu

ajatin *farm.* dezinfekční prostředek, tinktura

ajatolláh titul nejvyšších šíitských duchovních

ajntopf, eintopf **1.** *slang.* jídlo připravované v jednom hrnci;
2. za nacismu propagandistická akce

ajurvéda klasické indické lékařství

ajzboňák, ajzpoňák *slang.* železničář

akademický **1.** vztahující se k vysokému školství, k akademii věd; **2.** střízlivý, odtažitý, chladný, teoretický

akademie **1.** starořecká filozofická škola založená Platonem;
2. název vysoké školy;
3. vrcholná vědecká instituce;
4. typ vzdělávací instituce;
5. slavnost s programem uměleckého rázu

akademismus, akademizmus

1. strohý, chladný, střízlivý způsob a forma projevu;
2. konzervativní umělecká metoda dodržující jisté oficiální normy

akant **1.** *bot.* paznehtník; **2.** *výt.* plastický ozdobný prvek odvozený od listů paznehtíku

akantom *lék.* ohraničené bujení kůže

akarinoza **1.** *lék.* kožní choroba způsobená roztoči (např. svrab); **2.** *zeměd.* kadeřavost révy vinné (způsobená napadením roztoči)

akcelerate zrychlení, urychlení

akcelérátor **1.** urychlovač, zrychlovač; **2.** zařízení, kterým se

urychluje činnost, děj; **3.** plynový pedál automobilu

akcent 1. *jaz.* důraz, diakritická znaménka u liter; **2.** přízvuk ve výslovnosti

akcept *peněž.* **1.** přijetí, souhlas; **2.** písemné přijetí směny

akceptabilní přijatelný, vyhovující

akceptor 1. *chem.* atom, molekula nebo iont přijímající elektron, elektronový pár nebo proton od jiné obdobné částice (donoru); **2.** *fyz.* příměs v polovodiči způsobující poruchu krystalové mřížky, tzv. „děravou vodivost“

akceptovat přijímat, souhlasit

akcese 1. *práv.* přistoupení (ke členství), připojení (území); **2.** získání knihy pro knihovny, přírůstek

akcidence *polygr.* příležitostná tiskovina

akcie *ekon.* cenný papír představující určitý majetkový podíl a opravňující majitele k určitým právům

akcionář majitel akcie, podílník akciové společnosti

akcíz 1. *hist.* daň z dovozu některého zboží do města; **2.** spo-

třební daň; **3.** stanoviště daňové kontroly

akineta *biol.* nedělicí se buňka
akinezie, akineze 1. *lék.* nehybnost, neschopnost pohybovat údy; **2.** *zool.* stav strnutí u živočichů

aklamace 1. veřejné hlasování; veřejný projev souhlasu; **2.** hlasité vzdávání holdu

aklimace změna určitého faktoru prostředí podmiňující zlepšené přežívání organismu

aklimatizace přivykání, přizpůsobení se novému prostředí

aklina *geol.* izočára s nulovou magnetickou inklinací, shodná s geomagnetickým rovníkem

akmé vyvrcholení nějakého děje, procesu

akméismus, akméizmus ruský literární směr 2. desetiletí 20. století, reakce na symbolismus

akné *lék.* chronické onemocnění kůže projevující se uhry

akologie *lék.* věda o léčebných prostředcích

akomodace přizpůsobení, adaptace

akontace *peněž.* zálohová úhrada, částečné placení předem

akord 1. *hud.* souzvuk nejméně tří tónů; **2.** úkolová práce

akordeon *hud.* harmonika s klávesnicí

akreditace pověření, zplnomocnění; potvrzení, schválení

akreditiv 1. *peněž.* platební dokument, finanční částka složená v bance, rezervovaná pro úhradu určitého zboží;

2. pověřovací listina

akribie přesnost, pečlivost, pozornost, svědomitost

akro- první část slož. slov s význ.

1. vrcholný, vrchní, nejvyšší;

2. okrajový

akrobacie soubor cvičení vysoce náročných na obratnost a koordinaci pohybů

akrofobie *lék.* chorobný strach z výšek, z hloubky

akromegalie *lék.* chorobné zvětšení okrajových částí těla

akromelalgie *lék.* bolestivost koncových částí rukou a nohou

akromikrie *lék.* zkrácení končetin

akronym, akronymum *jaz.* zkrat. jméno složené z počátečních písmen nebo slabik více slov

akropole, akropolis *hist.* opevněný posvátný okrsek v nejvyšším místě města nebo hradišti

akrostich, akrostichon *lit.*

báseň, v níž počáteční nebo koncové hlásky, slabiky nebo slova veršů dávají další informaci

akryláty *chem.* estery nebo polymery akrylové kyseliny a jejich derivátů, slouží k výrobě plastických hmot

aksamit *text.* tkanina s hustým vlasem z hedvábné, bavlněné nebo vlněné příze

akt 1. čin, výkon; **2.** dějství;

3. *výt.* dílo zobrazující nahý lidský model

akta 1. úřední spisy; **2.** sborník vědeckých prací, ediční řada

aktino- první část slož. slov s význ. paprsek, záření

aktinoidy *chem.* radioaktivní chem. prvky s proton. čísly 90–103 následující v periodickém systému prvků za aktiniem

aktinometrie *fyz., meteor.* nauka zabývající se studiem a měřením slunečního dlouhovlnného záření v zemské atmosféře

aktinomycin *lék.* antibiotikum s protinádorovým účinkem

aktinomykózy *vet., lék.* infekční onemocnění rostlin, zvířat i člověka vyvolaná aktinomycetami

aktinoterapie *lék.* léčebné

ozařování

aktivace povzbuzení k činnosti, uvedení do činnosti

aktivita 1. činnost, činnorodost, schopnost reagovat na vnější podněty; **2.** počet radioaktivních přeměn za jednotku času

aktivum 1. majetek, jmění firmy; **2.** slovesný činný rod

aktualita novinka, čerstvá zpráva
aktualizace 1. přiblížení současnému stavu, společenskému dění a novému chápání; **2.** doplnění o nejnovější údaje

aktuár nižší správní úředník

akulit tvrdá dřevovláknitá deska s otvory o průměru 3–5 mm ve čtvercové síti

akulturace *etn.* vzájemné přejímání a splyvání rozdílných kultur

akumulace hromadění, nahromadění

akumulátor *eltech.* zařízení, které umožňuje hromadění energie a její následné využití

akupresura *lék.* léčebná metoda využívající tlak na určité body na povrchu lidského těla

akupunktura *lék.* stará čínská léčeb. metoda vpichování jehel do určitých bodů lidského těla

akustický zvukový, sluchový

akustika 1. fyz. obor zabývající se studiem zvuku, případně i dalšího mechanického vlnění;

2. zvukové vlastnosti prostoru

akustofobie *lék.* chorobný strach z hluku

akutní naléhavý, neodkladný; prudce probíhající

akuzace *práv.* obvinění, obžaloba, žaloba

akuzativ 4. pád při skloňování

akva-, aqua- první část slož. slov s význ. voda, vodní

akvabela plavkyně provozující synchronizované plavání

akvadukt nadzemní vodovod
akvakultura *zeměd.* pěstování rostlin v živných roztocích bez půdy, hydroponie

akvalung potápěčský dýchací přístroj na stlačený vzduch

akvamarín 1. *miner.* modrozelený drahokam, odrůda berylu; **2.** modrozelená barva

akvaplán dřevěná deska pro nácvik vodního lyžování

akvarel *výt.* malování vodovými barvami; obraz

akvaristika pěstování vodních živočichů a rostlin v akváriích, jejich studium

akvatinta *výt.* grafická technika tisku z hloubky, zrnkový lept; grafický list

akvizice získání, nábor, přírůstek

à la na způsob

à la baisse [béz] burzovní spekulace na pokles cen (opak à la hausse)

à la carte [kart] podle jídelního lístku

à la longue [long] na delší dobu

à la mode [mód] podle módy

à la tête [tét] v čele

al corso [korzo] *peněž.* v běžném kurzu

al fine do konce (da capo al fine)

al pari shoda nominální hodnoty cenného papíru s kurzem, au pair

al secco [al seko] **1.** nástěnná malba vytvářená na suché omítce; **2.** způsob ražby mincí

à limine zásadně, bez projednání

alabastr jemnozrnná průsvitná odrůda sádrovce, úběl

alager hazardní karetní hra

alálie vývojová vada řeči; a. mentální – chorobná obava před mluvením

alanin *chem.* jedna ze základních aminokyselin

albín jedinec s nedostatkem nebo nepřítomností pigmentu v kůži, vlasech a duhovce

albinismus, albinismus *lék., vet.* částečný nebo úplný vrozený nedostatek pigmentu v kůži a dalších orgánech u lidí a zvířat; *bot.* nedostatek chlorofylu u rostlin, částečné zbělení

album 1. kniha se sbírkou známek, fotografií atd.; **2.** výběr reprodukcí, básní, hudebních skladeb vydaný ve formě knihy

albumen *biol.* vaječný bílek

albumin *biochem.* bílkovinná složka živočišných a rostlinných tkání

albuminurie *lék.* vylučování bílkovin močí, proteinurie

alcazar [-ka-] *hist.* maurský opevněný palác; později název španělského vladařského sídla

aldehydy *biochem.* organické sloučeniny vzniklé z primárních alkoholů odnětím vodíku

aldosteron *biochem.* hormon v kůře nadledvin regulující metabolismus minerálních látek

alea iacta est [alea jakta est] *lat.* kostky jsou vrženy,

Caesarův výrok, jímž zahájil občanskou válku; *přen.* je rozhodnuto

alef 1. první písmeno hebrejské abecedy; **2.** označení základních čísel v teorii množin

alegát *práv.* doslovný citát z listiny, ze zákona

alegorie *lit.* obrazné, symbolické vyjádření; jinotaj

alela *gen.* dědičný základ znaku, jedna z alternativních forem genu

alelopatie *bot.* nepříznivý vliv jedné rostliny na druhou způsobený produkty látkové výměny

aleluja *náb.* chvalozpěv „chvalte Jahveho“ v žalmech a bohoslužbě; mít něčeho do aleluja = nadměrně

alergen 1. *lék.* antigen způsobující alergickou reakci; **2.** *lék.* léčebný přípravek sloužící k diagnostice alergických onemocnění a jejich léčbě

alergie *lék.* přecitlivělost, zvýšená reaktivita vyvolaná antigeny

alertní přirozeně aktivní, čilý

alexandrin *lit.* dvanácti- nebo třináctislabičný rýmovaný verš s přerývkou po třetí stopě

alexie *lék.* neschopnost číst, neschopnost pochopit smysl čteného textu

alfa 1. písmeno *a* v řecké abecedě; **2.** druh ionizačního záření; **3.** začátek, původ (*alfa* a *omega*)

alfabeta řecká abeceda

alfabetizace odstranění negramotnosti

alfanumerický abecedně-číslíkový, např. kód

algebra odvětví matematiky, které vzniklo z nauky o řešení rovnic (v současné době zobecněné o další odvětví)

algésie, algezie *lék.* vnímání bolesti

algo- první část slož. slov s význ. **1.** bolest, bolestivý; **2.** vodní řasa

algonkium *geol.* starohory, proterozoikum

algor chlad; *a. mortis* = chladnutí mrtvého těla

algoritmus *mat.* posloupnost konečného počtu elementárních kroků vedoucí k vyřešení úlohy

algospasmus, algospazmus bolestivá křeč

alchymie středověká spekulativní forma chemie spojená

s experimenty s přírodními látkami a pokusy přeměnit obyčejné kovy ve zlato

aliance 1. *polit.* spolek, spojení, společenství, spojenecká smlouva;

2. *zool.* příležitostné a volné sdružování různých druhů živočichů

alias neboli, jinak

aliasing [elazing] *výp. tech.* rozřepení (schodovitost, vroubkovanost) diagonálně vedených čar v počítačové grafice, k němuž dochází v důsledku omezené rozlišovací schopnosti

alibi *práv.* důkaz, že obviněný v době spáchání trestného činu byl na jiném místě, důkaz neviny; výmluva

alibismus, alibizmus snaha vyhnout se odpovědnosti, politika dvojí tváře

alienace 1. *filoz.* odcizení; **2.** *lék.* duševní porucha, porušení identity, integrity osobnosti; **3.** *práv.* převod vlastnického práva

alifatické sloučeniny *chem.* nasycené i nenasycené uhlovodíky s acyklickým (otevřeným přímým nebo rozvětveným) uhlíkovým řetězcem

alikvotní odpovídající určité části, úměrný podíl

alimentace výživa, strava; poskytování výživného

alimentézní související s výživou

alimenty výživné

aliminace *práv.* odmítnutí návrhu nebo stížnosti bez jejich projednání

alinea nový odstavec

alitace *tech.* pokrývání železa vrstvou hliníku, difuzní hliníkování, alitování

aliterace *lit.* opakování shodných hlásek na začátku po sobě následujících slov nebo veršů

alka *zool.* severský mořský pták

alkalický *chem.* zásaditý

alkálie *chem.* silné zásady; látky, jejichž vodný roztok má hodnotu pH vyšší než 7

alkaloidy *chem.* dusíkaté zásadité organické látky se silným, často jedovatým účinkem na lidský organismus

alkany *chem.* nasycené uhlovodíky s acyklickým řetězcem (parafiny)

alkeny *chem.* nenasycené uhlovodíky s jednou dvojnou vazbou a acyklickým řetězcem, olefiny

alkiny *chem.* nenasycené uhlovdíky s jednou trojnou vazbou a cyklickým řetězcem

alkohol 1. *chem.* některý z hydroxyderivátů alifatických a dalších nearomatických uhlovodíků; **2.** *chem.* obecný název pro etanol; **3.** opojný nápoj, lihovina

alkovna výklenek, přístěnek místnosti

alkydy *chem.* kondenzáty vícemocných alkoholů s více-sytnými kyselinami, polyestery

alkyl *chem.* jednovazná skupina vzniklá odtržením jednoho atomu vodíku z alifatického uhlovodíku

alla prima *výt.* přímý způsob malby na podklad bez podmaleb

allegretto *hud.* mírně rychle

allegriissimo *hud.* velmi rychle

allegro *hud.* rychle, živě; skladba v tomto tempu

alma mater [má-] **1.** matka živelka; **2.** *přen.* označení vysoké školy, zejm. univerzity

almanach sborník, ročenka

alo- první část slož. slov s význ. jiný, odlišný

aloe *bot.* rostlina s tuhými špičatými listy

alogamie *bot.* opylení květu pylem z jiného květu téže nebo jiné rostliny téhož druhu, cizosprašnost

alogismus, alogizmus *log.* nelogický soud, výrok odporující logice

alograf *práv.* závěť psaná cizí rukou

alochorie *bot.* rozšiřování rozmnožovacích částic rostlin větrem, vodou, živočichy nebo člověkem

alochromatický nemající vlastní barvu (opak idiochromatický)

alochton, alochthon pocházející z jiného místa, než na kterém se vyskytuje (opak autochton)

aloi [aloi] *peněž.* obsah drahého kovu v minci, ryzost mince

alokace rozmístění, rozložení, umístění

alonym *lit.* krycí jméno autora díla, vypůjčené od jiného autora

alonž 1. *práv.* připojená část listiny; prodloužená část listu tiskoviny; **2.** mužská barokní paruka s dlouhými loknami; **3.** *chem.* nástavec destilační aparatury na odtok destilátu; **4.** *film.* část mikrofilmového pásu bez mikrozáznamu

alopatie *lék.* léčba pomocí léků vyvolávajících opačný účinek, než jaký vyvolává nemoc

alopecie *lék.* vypadávání vlasů, holohlavost, pleš

aloplastika nahrazení ztracené tkáně neživým umělým materiálem

alotropie *miner., chem.* vlastnost některých prvků vyskytovat se ve dvou i více strukturně odlišných modifikacích, alotrofismus

alozom *biol.* nepárový pohlavní chromozom

alpaka 1. bílá slitina mědi, niklu a zinku; **2.** *zool.* jihoamerická lama

alpinismus, alpinizmus forma vysokohorské turistiky, horolezectví

altán menší zastřešená, zčásti otevřená stavba, besídka

alter ego 1. *lat.* druhé já, vnitřní přirozený rozpor osobnosti; **2.** blízká osoba, věrný pomocník, něčí „pravá ruka“

alterace *lék.* změna, porucha, poškození nemocí nebo prostředím

alternace střídání, obměna, např. dvou herců v jedné roli; obměna hlásek

alternát 1. člen delegace určený k případnému střídání jiného účastníka; **2.** zásada ve střídání pořadí podpisů smluvních stran na mezinárodní smlouvě

alternativa možnost volby mezi dvěma i více možnostmi

alternativní jiný, zástupný, náhradní

alternátor *eltech.* synchronní generátor na výrobu střídavého proudu

altruistický nezištný, lidumilný

altruismus, altruizmus nesobeckost; nezištný zájem, vztah, láska k lidem

aluvium *geol.* usazeniny říčního původu; mladší úvar čtvrtohor, starší název pro holocén

alveol, alveola, alveolus 1. *lék.* dutinka, plicní sklípek; **2.** *lék.* zubní lůžko, váček; **3.** malá nádobka

alweg sedlová jednokolejnicová rychlodráha pohybující se po nadzemní pevné konstrukci

amalgám slitina rtuti s kovem, popř. několika kovy

amara *farm.* léky hořké chuti povzbuzující chuť k jídlu

amatér neprofesionál; ochotník; sportovec, který neprovádí

sportovní činnost jako své povolání

amauróza *lék.* trvalá ztráta zraku, slepota

amazonka odvážná, silná žena, mužatka

ambaláž *obch.* obal, balení

ambasáda velvyslanectví

ambasador velvyslanec

ambice tížádost; životní cíl

ambiopie *lék.* dvojité vidění, diplopie

ambit *archit.* otevřená sloupová chodba na vnitřní straně budovy, ochoz

ambivalence *psych.* dvojakost, vnitřní rozpornost, rozpolcenost

amblyopie *lék.* snížení zrakové ostrosti oka, tupozrakost

ambo dvojnost; **1.** výhra na dvě čísla; **2.** dvojí kontra v kartách

ambona *círk.* vyvýšené místo ke čtení biblických textů ve starokřesťanských chrámech

ambra **1.** výměšek vorvaně používaný pro svou vůni k přípravě voňavek; **2.** *geol.* fosilní pryskyřice z třetihorních jehličnatých stromů; **3.** raná odrůda brambor

ambrózie **1.** *myt.* bájný pokrm řeckých bohů zajišťující

nesmrtelnost a věčné mládí;

2. *přen.* velmi chutné jídlo

améba *zool.* prvok měňavka

amélie vrozené nevyvinutí končetin, event. jiných částí těla

amen **1.** *hebr.* staň se, tak budiž; zakončení modliteb; konec

amence *lék.* duševní porucha vědomí projevující se neschopností orientovat se

amenorea *lék.* vynechání menstruace

amfetamin *farm.* prostředek proti únavě, benzedrin

amfi-, amfo- první část slož. slov s význ. dvojaký, dvoustranný, zdvojený

amfobie **1.** *zool.* obojživelník;

2. obojživelné letadlo

amfibolie logická chyba vyplývající z dvojsmyslnosti

amfignie *biol.* pohlavní rozmnožování (splýváním pohlavních buněk)

amfion, amfiont *fyz., chem.*

ionizovaná molekula nesoucí kladný i záporný el. náboj

amfiteátr elipsovitý nezastřešený prostor se stupňovitě se zvedajícími řadami pro diváky

amfolyt *chem.* sloučenina s vlastnostmi kyselými i zásaditými

amfora antická dvojjuchá nádoba

amfoterní obojaký, jevící se ve dvou podobách

amidy *chem.* organické i anorganické sloučeniny obsahující aminoskupinu -NH₂

amimie *lék.* ztráta mimických pohybů

aminy *chem.* deriváty amoniaku

aminokyselina *chem.* karboxylová kyselina s jednou či dvěma aminoskupinami -NH₂, stavební jednotka bílkovin

aminoplast *chem.* plast (termoset), jehož základem jsou polykondenzační produkty formaldehydu s močovinou nebo jejími deriváty

amixie *biol.* nepohlavní množení organismů (bez oplození)

amnestie *práv.* hromadné udělení milosti, prominutí trestu

amnézie *lék.* celková nebo částečná ztráta paměti způsobená úrazem nebo nemocí

amnion *biol.* vnitřní plodový obal, obal zárodku, ovčí blána

amok *lék.* projev zuřivosti, šílenství

amoniak *chem.* sloučenina dusíku s vodíkem, čpavek

amonit *paleont.* druh vymřelých hlavonožců

amoreť *výt.* okřídlená nahá dětská postava

amorfní beztvary, bez vnitřní struktury

amortizace **1.** *ekon.* odpis, umořování; **2.** *práv.* prohlášení listiny za neplatnou

ampérmetr *fyz.* přístroj na měření elektrického proudu

ampicilin *farm.* polosyntetické antibiotikum s širokým uplatněním, druh penicilinu

amplifikace zvětšení, zesílení, rozšíření, rozmnožení

amplion zařízení zesilující zvuk

amplituda **1.** *fyz.* rozkmit, výchylka, odchylka; **2.** maximální hodnota periodicky proměnné fyzikální veličiny; **3.** *meteor.* rozdíl mezi minimem a maximem teploty, tlaku vzduchu atd. za den, měsíc, rok

amputace *lék.* chirurgické odstranění části organismu

amulet předmět, kterému se přisuzují ochranné a jiné pozitivní účinky

amur *zool.* kaprovitá ryba původem z Číny, vysazovaná u nás

amuzikální hudebně nenadaný člověk

amygdalitida, amygdalitis *lék.* zánět mandlí

amyl- první část slož. slov s význ. chemická sloučenina s amylovou skupinou

amylázy *biochem.* třída enzymů štěpící škroby na jednodušší cukry (obsaženy ve slinách, trávicích šťávách, sladu ap.)

amylolýza *chem.* štěpení škrobu působením enzymů

amylpektin *chem.* součást škrobu ve vodě nerozpustná, polysacharid

amylóza *chem.* součást škrobu ve vodě rozpustná

amytrofie *lék.* chorobné ubývání svaloviny

anabaptismus, anabaptizmus *náb.* učení křesťanské sekty vzniklé v době reformace ve střední Evropě, provádějící křest dospělých; novokřtěnectví

anabáze *voj., hist.* strastiplný pochod z ciziny domů (podle Xenofontova popisu tažení Řeků z Malé Asie); *přen.* dlouhé putování

anabióza *biol.* dočasné klidové stadium organismu charakterizované nízkou úrovní metabolismu a zastavením růstu

anabolika *lék., farm.* látky steroidní povahy zvyšující tvorbu živé hmoty, zvláště svalstva

anany jméno psané obráceně **ana partes aequales** [-és ekvá-lés] *lék.* rovným dílem (používá se na receptech)

anapest *jaz.* trojslabičná vzestupná metrická stopa

anarchie 1. bezvládní, společenský chaos; **2.** rozpad, rozklad

anatéma *círk.* v žid. a katol. církvi klatba spojená s exkomunikací

anatomie *lék.* nauka o stavbě organismů a jejich částí

ancienita 1. *obch.* druh devizového zvýhodnění účastníka, který se již v minulosti na obchodu podílel; **2.** *dipl.* přednost podle služebního stáří (podle data předání pověřovacích listin)

ancien régime [ansjen režim]

1. *hist.* absolutistický vládní systém ve Francii před revolucí r. 1789; **2.** označení pro evr. zřízení 17. a 18. st.; **3.** starý, přežitý společenský řád

andante *hud.* volně, volným tempem; skladba nebo věta skladby v tomto tempu

andezit *geol.* vyvřelá hornina podobná dioritu

andragogika věda o vzdělání a výchově dospělých

andro- první část slož. slov s význ.

muž, mužský

androfobie *lék.* chorobný strach

žen z mužů

androgeny *biol.* mužské pohlavní

hormony

androgyn *lék.* oboupohlavní

bytost, hermafrodit

android umělý člověk, robot jako

napodobenina člověka

androkefalie *výt.* zobrazení

zvířecího těla s lidskou hlavou

(sfinga)

andrologie *lék.* obor zabývající

se plodností muže

andromanie *lék.* chorobná touha

žen po mužích

anektovat násilně připojit, zabrat,

obsadit

anekumena *ekol.* trvale neobyd-

lené, nedotčené území (opak

ekumena)

anémie chudokrevnost

anemo- první část slož. slov

s význ. vítr

anemochorie *bot.* rozšiřování

rostlin větrem

anemometr *meteor.* přístroj

k měření rychlosti nebo rych-

losti i směru větru

aneroïd *fyz.* tlakoměr

anestetikum *lék.* znečitlivující

látka

anestezie *lék.* znečitlivění pomo-

cí anestetik

aneurin *chem.* vitamin B₁ obsa-

žený v kvasnicích, obilních klíč-

cích a játrech

aneuryzma *lék.* výduť, rozšíření

stěny cévy n. orgánu

anexe obsazení, zabrání; násilné

ovládnutí cizího území; anšlus

ánfas, en face pohled na obličej

zepředu

angažmá pracovní úvazek v umě-

leckém souboru

angažovanost účastnost, zájem

prosadit, motivace účasti; za-

ujetí stanoviska

angažovat najmout, zaměstnat

angína *lék.* prudký zánět lymfa-

tického systému hrtanu; zánět

krčních mandlí

angina pectoris [pek-] *lék.*

projev ischemické choroby

srdeční, svíravá bolest za hrud-

ní kostí spojená s úzkostí

a pocením

angi-, angio- první část slož. slov

s význ. céva, cévní

angiografie *lék.* rentgenologické

vyšetření cév obsahujících kon-

trastní látku

angiologie *lék.* obor zabývající

se cévami a krevním oběhem

angiom *lék.* nezhoubný cévní nádor

angioplastika *lék.* rozšíření nebo zprůchodnění tepny zevnitř zavedením katétru

angiorexe *lék.* natržení cévy

angiostenóza *lék.* chorobné zúžení cév

angulitida *lék.* zánětlivé onemocnění ústních koutků

anhidróza *lék.* snížené vylučování potu

anihilace zmizení, zničení; *fyz.* přeměna částice a její antičástice na jiné antičástice (přeměna klidové energie na e. zářivou)

anilin *chem.* aromatický aminobenzen, bezbarvá olejovitá jedovatá kapalina, zákl. surovina chemického průmyslu

anima *filoz.* duše; ve scholastice prvotní životní princip, který oživuje tělo

animace 1. ožívování, oživení;

2. vyvolání iluze pohybu postupným zachycením statických obrázků jdoucích za sebou, animování

animal rationale [anymal racionále] tvor rozumný, nadaný vědomím

animální živočišný, zvířecí, pudový

animismus, animismus 1. víra v existenci nadpřirozených sil a bytostí, nejranější forma náboženství; **2.** duše j. hlavní životní princip

animozita *lék.* předrážděnost; zaujatost (nechuť, nenávisť) vůči něčemu, někomu

anion, aniont *chem.* iont se záporným elektrickým nábojem

anketa průzkum veřejného nebo výběrového mínění, názorů na něco

ankyóza *lék.* ztuhlost kloubu následkem poranění nebo onemocnění

anni [aný] roku (a. currentis, futuri, praeteriti – tohoto, příštího, minulého)

anno [anó] v roce, roku (a. Domini, zkr. A. D. – léta Páně; a. Christi, zkr. A. Chr. – před Kristem; a. dazumal – kdysi dávno)

anoda *fyz.* elektroda s kladným potenciálem (opak katoda)

anomálie výjimečnost; odchylka od pravidla, od normálu

anomie 1. *sociol.* stav rozkladu soustavy individuálních i společenských hodnot; **2.** *lék.*

neschopnost vybavit si jména lidí, názvy

anonce veřejné oznámení, inzerát

anonym 1. utajený, neznámý, nepodepsaný tvůrce nebo původce; **2.** anonymní výtvar; **3.** nepodepsaný dopis

anorak dlouhá větrovka s kapucí

anoretikum *farm., lék.* prostředek snižující chuť k jídlu

anorexie *lék.* nechutenství

anorganický týkající se neživých neústrojných látek

anorgasmie, anorgazmie *lék.*

absence orgazmu u ženy, nemožnost dosáhnout orgazmu

anormalita, abnormálnost

nenormálnost, úchyłka

anotace 1. poznámka, vysvětlivka; **2.** připojení poznámek;

3. stručná charakteristika díla

anoxemie *lék.* nepřítomnost kyslíku v krevní plazmě

anoxie 1. *lék.* nepřítomnost

kyslíku v tkáních; **2.** bezkyslíkaté prostředí

ansámbl umělecký soubor

anšlus násilné připojení, zabránění cizího státního území, anexie;

hist. anexie Rakouska

k Německu r. 1938

antabus *lék.* prostředek používaný při léčbě alkoholiků

antacid *lék.* látka snižující kyselost žaludečních šťáv

antagonický protichůdný, protikladný

antapex *astr.* bod na světové sféře ležící proti apexu

ante před

ante Christum (natum) před

Kristem, před narozením

Krista, před naším letopočtem;

zkr. A. Chr. (n.)

ante meridiem před polednem, dopoledne, zkratka a. m.

ante mortem krátce před smrtí

ante portas [-ás] **1.** *lat.* před

branami; *hist.* Hannibal ante

portas – H. před branami

(při 2. punské válce); **2.** *přen.*

nebezpečí, které hrozí

ante- první část složených slov s význ. předpony před (opak post)

antedatovat opatřit dřívějším

datem (záznam, spis, dopis)

anténa zařízení k vysílání a přijímání

elektromagnetických

rádiových vln

anteneandertálec *paleont.*

vymřelý primát, předchůdce

neandertálce; člověk stein-

heimský

antepozice umístění vpředu;

jaz. postavení jazykového pro-

středku před jiným

anti-, ant- první část slož. slov s význ. proti-, vyjadřující opak, protiklad

antidrama *lit.* experimentální forma moderního dramatu

antialergikum *farm., lék.* prostředek proti alergii

antibiotikum *farm., lék.* organická látka (přírodní nebo umělá) zabraňující růstu mikrobů (a. bakteriostatické) nebo je hubící (a. baktericidní)

antibióza vzájemné potlačování růstu a jiných životních projevů jednoho organismu druhým

anticipace **1.** předjímání, předvídání, předzvěst; **2.** předčasné uplatnění

anticyklona *meteor.* oblast zvýšeného tlaku vzduchu

antičástice *fyz.* částice existující ke každé elementární částici se stejnou hmotností, ale opačným elektrickým nábojem

antidotum *lék.* látka s opačným účinkem vůči jiné látce, protilátka, protijed

antigen *lék.* látka vyvolávající specifickou imunitní reakci, např. tvorbu protilátek

antigest *lék.* starší hormonální antikoncepční prostředek

antigravitace *fyz.* účinek pomyslného energetického pole, které ruší gravitační pole Země nebo jiného tělesa

antihistaminikum *farm., lék.* snižuje účinky histaminu v těle, protialergický lék

antihmota *fyz.* hmota složená z antičástic

antika řecký a římský starověk; kultura a umělecká díla tohoto období

antikoncepce *lék.* ochrana před početím pomocí mechanických, chemických nebo hormonálních přípravků

antikorozi *tech. 1.* vzdorující korozi; **2.** chránící před korozi

antikrist **1.** odpůrce Krista, ďábel; **2.** neznaboh; **3. přen.** zlý člověk

antikva **1.** *polygr.* stojaté tiskové písmo klasického tvaru; **2.** humanistické okrouhlé písmo

antikvariát obchod se starožitnostmi, obvykle s knihami, grafikou

antikvita starožitnost

antilátka *lék.* látka, která vzniká v těle působením antigenu

antinom paradox, protiklad, logicky neřešitelný rozpor

antioxidace opatření zpomalující, popř. zastavující oxidační procesy při výrobě nebo skladování potravinářských surovin

antioxidant *chem.* látka potlačující oxidační procesy, chráníci před světelným zářením

antiparazitikum *farm., lék.* lék proti cizopasníkům

antipatie odpor nebo nechuť k určitým osobám, činnostem, věcem

antiperspirantní *lék.* zabraňující pocení

antipyretikum *lék.* látka snižující horečku

antireflexní protidrazový

antirevmatikum *lék.* látka užívaná při léčbě revmatismu, působí i protizánětlivě

antisemitismus, antisemitizmus postoj a projevy rasové, národnostní a náboženské nesnášenlivosti vůči Židům

antiseptice *lék.* likvidace choroboplodných mikroorganismů chemickými prostředky

antiseptika *farm., lék.* chemické prostředky k zevnímu potlačení infekcí

antistatický *fyz.* odstraňující nežádoucí elektrostatický náboj

antiteze 1. protikladné tvrzení;

2. přirovnání protikladem

antitrinitář *náb.* křesťanský odpůrce dogmatu o trojjednosti boží

antivirový *biol.* protivirový; *výp. tech.* odstraňující počítačové viry

antologie *lit.* výbor z literárních děl více autorů

antonymie *jaz.* označení pro slova opačného významu; protikladný význam

antonymum *jaz.* slovo opačného významu, opozitum

antracit *geol.* nejstarší kamenné uhlí

antrakóza, anthracosa *lék.*

nemoc způsobená vniknutím uhelného prachu nebo sazí do plic

antrax *lék.* infekční onemocnění zvířat přenosné na člověka, sněť slezinná (uhlák), projevuje se ztmavnutím krve a sleziny

antropo- první část slož. slov s významem člověk, lidský

antropocentrismus, antropo-

centrizmus názor, podle něhož je člověk středem i konečným cílem světa i vesmíru

antropofagie lidojedství, kanibalismus

antropofilní *ekol.* provázející člověka; rostliny a zvířata vyskytující se u lidských sídlišť a komunikací

antropofobie *lék.* chorobný strach z lidí, druh duš. choroby

antropogeneze proces vzniku a vývoje člověka; věda o tomto procesu

antropogenní vznikající činností člověka

antropoid *zool.* lidoop

antropokinetika věda o motorice člověka; aktologie, antropomotorika

antropologie věda o člověku; jeho původu a vývoji

antropometrie soubor technik k měření lidského těla

antropomorfismus, antropomorfismus přenesení lidských vlastností na přírodní síly nebo na smyšlené bytosti

antropomorfní napodobující schematicky tvary lidského těla

antropomotorika věda o motorice člověka, antropokinetika, aktologie

antroposociologie sociologická disciplína odvozující sociální postavení jedince od jeho anatomických znaků

antroposofie, antropozofie

učení o moudrosti člověka, schopného spojení s vyššími světy (vznikla z teosofie)

antropozoonóza *lék.* infekční onemocnění přenosné ze zvířat na člověka

anuita *práv.* pravidelná roční splátka při dlouhodobém dluhu

anulace zrušení, prohlášení za neplatné, anulování

anuloid *mat.* plocha vytvořená rotací kružnice kolem přímký ležící v rovině této kružnice a neprocházející jejím středem; torus

anurie *lék.* zástava tvorby a vylučování moči, anuréza

anus **1.** kruh; **2.** říť

anxiozita *lék.* chorobný stav úzkosti

aurist *jaz.* slovesný čas vyjadřující minulý děj

aorta *lék.* hlavní tepna odvádějící krev z levé srdeční komory

apage, satanas [-pá-, -nás]

1. *lat.* odstup, satane (pokušitel); **2.** *přen.* nepokoušej

apagoga závěr učiněný z jednoho jistého a jednoho nejistého předpokladu

apagogický důkaz důkaz sporem

apanáž 1. peněžitá podpora, kapesné; **2.** důchod členů panovníckých a šlechtických rodin nepodílejících se na rodinných výnosech

aparát 1. přístroj; **2.** ústrojí, soustava orgánů se zvláštní funkcí; **3.** orgány veřejné správy

apartheid politika rasové segregace (původně diskriminace barevného obyvatelstva v Jihoafrické republice)

apartmá bytová jednotka s příslušenstvím

apatie *psych., lék.* netečnost a lhostejnost k vnějším podnětům, apatičnost

apatrida bezdomovec, osoba bez státní příslušnosti, apolita

apatridita *práv.* bezdomovství

apeiron *filoz.* nekonečno, neomezeno, neohraničeno

apel 1. výzva, odvolání se; **2.** poslušnost cvičeného psa; **3.** sraz, nástup vězňů

apelace *práv.* soudní odvolání, soustava opravného řízení

apelativum *jaz.* obecné jméno

apelovat 1. dovolávat se něčeho **2.** podávat odvolání

apendektomie *lék.* chirurgické odstranění appendixu

apendix 1. dodatek, přívěsek; **2.** *lék.* červovitý výběžek tlustého střeva, slepé střevo

apercepce *psych.* fáze uvědomělého vnímání umožněná předěšlou zkušeností

aperitivum *farm., lék.* lék k povzbuzení chuti a trávení

apertura 1. otvor, otevření; **2.** *fyz.* velikost otvoru optické soustavy; **3.** *lék.* otevřené místo v těle, vchod, východ

apetence chuť, touha, zejména erotická, sexuální

apetyt, apetit chuť, zejména k jídlu

apex 1. *lék.* vrchol některých orgánů; **2.** bod na obloze, ke kterému směřuje v daném okamžiku kosmické těleso

aplaus potlesk

aplazie *lék.* vrozené chybění nebo nevyvinutí orgánu nebo jeho části, ageneze

aplikace použití, uplatnění; dekorativní prvek různým způsobem upevňovaný na základní materiál

apodiktický naprosto určitý, nezvratný, platný bez výjimky

apofýza 1. *lék.* výrůstek na kosti; **2.** *geol.* odnož podzemního horninového tělesa, odžilek

apogeum *astr.* bod na dráze tělesa (např. Měsíce) obíhajícího kolem Země, v němž je těleso od Země nejvíce vzdáleno (opak perigeum)

apokalypsa 1. *náb.* jedna z částí bible: zjevení svatého Jana; konec světa, Boží soud; **2.** *přen.* hrůzná událost, katastrofa

apokrinní lék. vylučující, vyměšovací (žlázy)

apokryf 1. nepůvodní, podvržený spis; **2.** literární útvar používající známý motiv k alegorickému anebo parodickému srovnání s výkladem autora; **3.** biblický spis nepojatý do oficiálního kánonu bibl. spisů

apologeta obhájce nějaké myšlenky nebo učení, apologetik

apologetika obhajoba, ospravedlnění, obrana

apologie obrana (obhajoba za každou cenu)

apoplexie *lék.* mrtvice, náhlé selhání funkce životně důležitého orgánu

aporéma sporná logická otázka, obtížně řešitelný myšlenkový problém

aporie *filoz.* paradox, antinomie, logicky neřešitelný protiklad

aport povel psovi, aby něco přinesl

apostata odpadlík od víry

apostáze odpadlictví od víry

aposteriorní filoz. založený na smyslové zkušenosti

apostrof *jaz.* odsuvník, označuje vypuštění hlásky

apostrofa *lit.* oslovení nepřítomné osoby n. věci

apoštol 1. *hist.* jeden z dvanácti učedníků Ježíše Nazaretského;

2. šířitel křesťanství, hlasatel víry, věrozvěst

apoteóza 1. uctívání, oslavování;

2. posmrtné zbožštění

apozice *jaz.* přístavek

appearance [epirens] vnější vzhled, výraz, image

appeasement [episment] *polit.* usmiřovací politika, politika ústupků protivníkovi

appoint [epoint] *peněž.* dílčí n. částečná směnka vydaná zpravidla na zaokrouhlenou částku

apraxie *lék.* chorobná neschopnost účelných pohybů, porucha hybnosti

aprehenze 1. začátek smyslového vjemu; pochopení; **2.** podrážděnost, urážlivost; **3.** *práv.* uchopení se držby věci

apretura *tech.* konečná úprava, ztvrdnutí, změkčení tkanin, papíru, kůže

apriorní předem daný, nezávislý na zkušenosti

aprobace **1.** schválení; **2.** způsobilost vyučovat určitý předmět na určitém druhu školy získaná ukončením předepsaného studia; **3.** klasifikace

apobační schvalovací

apropriace přivlastnění

aprosexie neschopnost soustředit myšlenky

aproximace **1.** přiblížení, přibližnost; **2.** *mat.* přibližná hodnota; nahrazení čísla vhodným blízkým číslem

apsida **1.** *astr.* dvojice bodů na dráze kosmického tělesa obíhajícího kolem jiného, v nichž je vzdálenost obou těles největší a nejmenší; **2.** *archit.* půlkruhovitý nebo polygonální prostor přičleněný k hlavnímu prostoru budovy

apterie *zool.* bezkřídlost hmyzu

aptituda schopnost dosáhnout jistého výkonu

aqua voda

arabeska **1.** *výt.* druh ornamentu; **2.** *lit.* druh povídky

aragonit *miner.* nerost vznikající v dutinách hornin nebo usazováním z roztoku; uhličitán vápenatý

arachné způsob výroby netkané textilie z různých materiálů

arachnologie *zool.* vědní obor zabývající se studiem pavoukovic

arak pálenka vyráběná z kvašením tropických plodin a výrobků z nich (ryže, třtinové melasy, kokosové šťávy ap.)

aranžmá uspořádání, úprava něčeho, aranžování

araukárie *bot.* druh jehličnaté rostliny jižní polokoule, blahovec

arbitr **1.** rozhodčí sporu vybraný stranami; **2.** znalec; **3.** člověk udávající tón; a. *elegantiarum* [-cijárum] *lat.* rozhodčí ve věcech vkusu

arbitráž **1.** rozhodování sporu třetí osobou, na níž se zúčastněné strany dohodly; **2.** instituce rozhodující spory, smírčí soud; **3.** spekulace vycházející z různých cen zboží na různých místech

arboreál oblast výskytu lesů

arboretum **1.** parková sbírka živých dřevin; **2.** botanická

zahrada určená k výzkumnému pěstování dřevin

arci- první část slož. slov vyjadř.

zesílení následující části slova

arcidiecéze arcibiskupství

arcikancleř titul hlavy císařské kanceláře

areál vymezená část území,

oblast, okolí, prostor; *ekol.*

oblast rozšíření určitého druhu

aréna 1. místo pro konání her a zápasů v antickém Římě se stupňovitým hledištěm;

2. nekryté divadlo; **3.** zápasišť

areografie *astr.* nauka o povrchu Marsu

areola 1. *anat.* pigmentový dvorec kolem prsní bradavky;

2. *astr.* kruh kolem Měsíce

areopag 1. *hist.* starořecká rada starších v Athénách, rada archontů; **2.** soud

arest vězení

aretae *tech.* mechanické zařízení chránící choulostivý měřicí nebo jiný systém

argonaut 1. *zool.* osmiramenný hlavonožec; **2.** *myt.* argonauti, plavci plující za zlatým rounem; **3.** *přen.* mořeplavci

argot nespisovná mluva některých skupin, pro jiné záměrně nesrozumitelná; hantýrka

argument 1. důkaz, důvod;

2. *mat.* nezávisle proměnná veličina určité funkce

arch 1. *polygr.* list papíru různé velikosti; **2.** *filat.* otisk tiskové formy poštovních cenin

archa 1. koráb, velká loď (a. Noemova); **2.** skříňka (a. úmluvy, v níž měli údajně Izraelité dokument o úmluvě s bohem – Desatero)

archaický starobylý, zastaralý

archaikum 1. *geol.* prahory, nejstarší geologické období vývoje zemské kůry; archeozoikum; **2.** zastaralost, přežitek

archaismus, archaizmus zastaralý jev, prvek, výraz

archanděl anděl vyššího řádu

arché počátek, princip, původ; pralátka

arche-, archeo- první část slož. slov s význ. starý, starobylý, dávný, původní

archeologie věda zkoumající a rekonstrující nejstarší dějiny lidstva

archeomagnetismus, archeomagnetismus jev umožňující určování magnetického pole v geologické minulosti

archeopteryx, archaeopteryx vymřelý prapták ze svrchní jury

archetyp 1. pravzor, původní typ;

2. výchovou i kulturou předávaný a přejímaný vzor; **3. lit.** původní znění textu

archetypální původní, společný symbolický vzor, abstrakce typu

archeus životní síla

archi-, arch- první část slož. slov s význ. **1.** umělecké znázornění díla; **2.** starý, starobylý, dávný, původní,

archimandrita titul představeného kláštera v pravoslavné církvi

archipel, archipelag souostroví

architektonika 1. umělecké znázornění konstrukce stavby; umělecká skladba díla; **2.** věda o stavebním umění, součást architektury

architektura 1. stavební umění;

2. stavitelská díla, budovy, objekty ap.

architráv *archit.* spodní část kláď v antické architektuře přenářející zatížení na hlavice sloupů

archiv 1. soubor písemností a dokumentů pro správní n. vědecké účely; **2.** instituce takové soubory shromažďující

archiválie písemnost nebo jiný dokument uložený v archivu

archivní vztahující se k archivu; starý, cenný (víno)

archón, archont *hist.* starořecký člen rady starších (areopagu) v městském státě

arianismus, arianizmus starokřesťanská sekta popírající Kristovo božství; ariánství

aridita *meteor.* převaha výparu nad srážkami; vyprahlost

aridní suchý, vyprahlý, pouštní, pustinný

árie *hud.* skladba pro sólový hlas s instrumentálním doprovodem, obv. v opeře

árijský 1. indoevropský; **2.** zneužito nacisty ve význ. příslušník „vyšší“ rasy, nesemitský

aristie *hist.* mimořádný hrdinský čin a jeho literární oslava

aristokracie 1. *hist.* dědičná vláda šlechty; **2.** šlechta, vládnoucí třída; **3.** privilegovaná vrstva nebo třída společnosti

aristokrat 1. příslušník aristokracie; **2. přen.** člověk vznešeného chování

aritmetika nauka o číslech

aritmologie mystická číselná symbolika připisující číslům magickou moc

aritmomantie předvídání budoucnosti podle čísel

arivismus, arivizmus povyšenečtví, přehnaná touha a snaha vyniknout

arizace nucený převod židovského majetku do rukou „árijců“

arkáda *archit.* oblouk mezi sloupy nebo pilíři

arkanum tajemství

arkebuza *hist.* palná zbraň střední ráže používaná pěchotou v 15.–17. stol., hákovnice

arkus oblouk

arkýř *archit.* ze zdíva vystupující krytý balkon

armatura 1. přídavná zařízení ke strojům, přístrojům, technickému zařízení; pomocné a ovládací zařízení potrubních rozvodů tekutin; **2.** ocelová výztuž stavebních nosných prvků

armovací výztužný

ARO anesteziologicko-resuscitační oddělení

arogance drzost, zpupnost, nadutost

aroma 1. silná vůně; **2.** vonná a chuťová látka přidávaná do potravin

aromaterapie léčba vůněmi

aromatický 1. vonný, silně vonící; **2.** vztahující se k organickým

sloučeninám s uzavřeným systémem konjugovaných dvojných vazeb

arondace zaokrouhlování, scelování

ars antiqua [ars antykva] *lat.* staré umění; *hud.* období evropské hudby ve 12. a 13. století

ars nova *lat.* nové umění; *hud.* slohové období evropské hudby ve 14. století

ars rediviva [-dyvíva] *lat.* obnovené umění; *hud.* úsilí o oživení starých hudebních slohů

art protis vlněná netkaná textilie užívaná jako tapiserie

art deco [-ko] *výt.* dekorativní styl užitého umění a architektury navazující na secesi

artdesign [-dyzajn] *výt.* umělecký design

artefakt umělý výtvar, lidský výrobek; **1.** prehistorický nástroj; **2.** uměle vzniklá nebo pozměněná struktura buněk

arterie *anat.* tepna

arteriografie *lék.* rentgenologické vyšetření tepen po předchozím vstříknutí kontrastní látky

arterioskleróza *lék.* skupina onemocnění charakterizovaná ztvrdnutím tepenné stěny

a zúžením průsvitu cév, ateroskleróza

arteritida, arteritis *lék.* zánět tepny

artes liberales [-tés -rálés] *hist.* sedm svobodných umění tvořících základ středověkého vědění (gramatika, dialektika, rétorika, aritmetika, geometrie, hudba, astronomie)

artes mechanicae [-tés -cé] řemeslná umění

artéský a. pramen – podzemní voda vystupující při navrtání pod tlakem k povrchu

arteterapie *lék.* druh psychoterapie využívající výtvarné činnosti pacientů

artificialismus, artificializmus malířský styl 20. a 30. let 20. století založený na volných asociacích

artificiální uměle vzniklý, strojený

artikl zboží, předmět obchodování

artikul článek, odstavec

artikulace *jaz.* tvoření hlásek mluvidly

artilerie *hist.* dělostřelectvo

artista cirkusový nebo varietní umělec

artistní zaměřený především na uměleckou formu

artizace zumělečt'ování, např. pohybu

artotéka *výt.* sbírka originálů grafik a reprodukcí

artralgie bolest kloubů

artritida *lék.* zánět kloubů, obvykle bakteriálního původu

artroskopie *lék.* vyšetřování kloubní dutiny

artróza *lék.* nezánettivé onemocnění kloubů

arytmie *lék.* porucha rytmu, nerytmičnost

arzenál skladiště, zásobárna, obv. zbraní, zásoba prostředků

asambláž *výt.* dílo vytvořené spojením různých předmětů a materiálů, trojrozměrná obdoba koláže

ásana pozice hathajógy

asanace 1. soubor opatření vedoucí ke zlepšení, ozdravení životního prostředí; **2. voj.** dekontaminace

asasín *hist.* příslušník extrémní šíitské sekty v Íránu a Sýrii (11.–12. stol.)

ascendent 1. příbuzný ve vzestupné linii; **2. astrol.** začátek prvního domu, klíčové místo horoskopu

ascendentní vzestupný

asepse soubor opatření zabraňujících vniknutí choroboplodných mikroorganismů do organismu

aserce *log.* 1. tvrzení, prosazování; 2. uznání pravdivosti výroku

asertivita *psych.* nenásilně prosazované sebevědomí, pevné projevení vlastního názoru

asertorický *log.* tvrdící, prosazující, uplatňující

asesor 1. *hist.* daňový odhadce; 2. přísedící u soudu nebo úřadu

asfalt druh přírodní nebo syntetické živice hnědočerné až černé barvy

assignace převod, postoupení; písemný příkaz k zaplacení pohledávky jiné osobě

asimilace přizpůsobení, splynutí; 1. *biol.* přeměna látek v organismu; 2. *jaz.* spodoba hlásek

asistence účast, pomoc, podpora, příspěví

asistent pomocník, odborný pracovník

asketa 1. člověk zdrženlivého způsobu života; 2. kajícíník; 3. sebetřýnitel

asketismus, asketizmus 1. odříkání, zdrženlivý způsob života; 2. nábožensky nebo filozoficky

motivované odmítání některých požitků; askeze

askripce *hist.* dosažení vyššího společenského postavení na základě příslušnosti k privilegovaným vrstvám, díky rodovému původu

asociace 1. sdružování, sdružení, volné spojení, společenství; 2. *psych.* představa na základě předchozí skutečnosti, sdružování představ

asociál jedinec, jehož chování se vymyká společenským zásadám, bez sociálního citění, bezohledný

asociativní přidružovací, slučovací

asomatický nehmotný, netělesný

asomie *lék.* chorobná nespavost

asonance 1. *hud.* souznění;

2. *lit.* zvuková shoda v koncových slabikách veršů

asortiment *obch.* zboží vyříděné podle určitého kritéria

aspartam *potr.* umělé sladidlo

aspekce *lék.* zkoumání, prohlídka, inspekce

aspekt 1. stanovisko, hledisko;

2. *astr.* význačná poloha kosmického objektu vzhledem ke Slunci

aspermatusmus, aspermatusmus

lék. neschopnost vytvářet, popř. vylučovat spermie; absence spermií v ejakulátu

aspik rosol

aspirace snaha něčeho dosáhnout; **1. lék.** vdechnutí cizího tělesa do plic nebo průdušnice;

2. jaz. vyslovení s přidechem

aspirant uchazeč

aspirin *farm., lék.* lék známý v ČR pod názvem acylpyrin; analgetikum, antipyretikum

aspirovat dělat si nárok, ucházet se o něco

astázie *lék.* neschopnost udržet se ve vzpřímeném postoji

astenický slabý, neduživý, lineární (typ člověka)

astenie celková tělesná slabost

astenopie *lék.* slabozrakost, chabozrakost, nezřetelné vidění

astenospermie *lék.* snížená vitalita nebo pohyblivost spermií

asteroid planetka, planetoid

astigmatismus, astigmatismus

1. lék. porucha vidění vyvolaná nesprávným zakřivením rohovky; **2. opt.** vada optických zobrazovacích soustav; zobrazení bodů v podobě úseček

astma *lék.* záducha, dušnost

astrální **1.** hvězdný; **2.** nadpозemský, nehmotný

astro- první část slož. slov s význ. hvězda, hvězdný

astroarcheologie obor zkoumající archeologickými metodami astronomická zařízení vybudovaná starými kulturami

astrobiologie obor studující možnosti života ve vesmíru, exobiologie

astrocyt *biol.* buňka podpůrné nervové tkáně hvězdicovitého tvaru

astrocytom *lék.* druh mozkového nádoru

astrofie *lit.* kompozice básně bez členění do strof

astrofobie *lék.* chorobný strach z bouřky a jiných přírodních úkazů

astrofyzika obor astronomie zabývající se stavbou, fyzikálními vlastnostmi a chemickým složením kosmických těles

astrograf *astr.* fotografický dalekohled s objektivem

astrokartografie deskriptivní metoda moderní astrologie

astroláb *geol.* středověký jednoduchý astrometrický přístroj

astrolatrie **1. hist.** ve starověké Asýrii a Babylonii uctívání

hvězd; **2.** předpovídání budoucnosti podle postavení hvězd

astrologie 1. obor hledající vztahy a souvislosti mezi postavením kosmických těles a právě probíhajícími nebo budoucími ději na určitém místě Země; hvězdoprapectví; **2.** předpovídání osudů lidí z hvězd

astromantie, astromancie věštění z hvězd, ale nikoli na základě horoskopu

astromedicína využívání astrologických poznatků v praktické medicíně

astrometeorologie využívání astrologických poznatků pro dlouhodobé meteorologické předpovědi

astrometrie určování poloh kosmických objektů, poziční astronomie

astronaut letec kvalifikovaný pro

lety do vesmíru, kosmonaut

astronautika věda zabývající se lety do vesmíru, kosmonautika

astronavigace letecká navigace podle kosmických těles

astronomie věda zabývající se studiem kosmických těles, jejich pohybů, vývoje vesmíru jako celku; hvězdářství

astropsychologie využívání poznatků získaných z horoskopů v psychologii a psychoanalýze

asymetrický nesymetrický, nesouměrný

asymetrie nesouměrnost podle jedné nebo dvou hlavních os

asynchronní nesoudobý, nesoučasný, nesynchronizovaný

asystolie *lék.* zástava srdeční činnosti, nedostatečné stahování srdečního svalu

ašram *náb.* útulek pro hinduistické kajícíníky věnující se převážně rozjímavému životu (jogíny)

ašramy čtyři stadia života, jimiž má projít pravověrný hinduista

atak, ataka 1. útok, nápor;

2. prudký záchvat choroby

ataman náčelník kozáků

ataraktika *farm.* druh utišujících léků uvolňující napětí

ataraxie úplný duševní klid, vyrovnanost, apatie

atašé přidělenec, nejnižší diplomatická hodnost

atavismus, atavizmus 1. znaky předků objevující se u potomků; **2.** přežitek

ataxie *lék.* porucha koordinace pohybů

ateista stoupenec ateismu, bezvěrec

ateismus, ateizmus 1. *filoz.*

popírání existence boha n. božstev; **2.** bezbožnost

ateliér 1. pracovna umělce, umělecká dílna; **2.** krytý prostor k natáčení filmů

atematický *jaz.* bez kmenové přípony

atemporální *jaz.* bez časové dimenze, gnómský

atentát útok na obvykle významné představitele, politicky motivovaný

atermický izolující proti ztrátám tepla

ateroskleróza *lék.* kornatění tepen, arterioskleróza

atest 1. ověřená listina; **2.** písemné osvědčení určitých vlastností výrobků, atestace

atestace 1. hodnocení, ověření, atest; **2.** hodnocení způsobnosti kvalifikovaných osob, např. lékařů

ateteze *lit.* prohlášení části textu nebo celého díla za nepravé

atický uhlazený, vytříbený

atika *archit.* zdobená nízka zeď nad hlavní římsou budovy

atlant *archit.* sloupová podpěra balkonu nebo arkýře v podobě mužské postavy, atlas

atlas 1. soubor map, zpravidla v knižní formě; **2.** *text.* hedvábná tkanina s vysokým leskem a hladkým povrchem; **3.** *anat.* krční obratel, nosič

atlet sportovec; sportovec pěstující atletiku; silák

atletika sportovní odvětví zahrnující běhy, chůzi, vrhy, skoky, hody a jejich kombinace

átman staroindické pojetí duše tíhnoucí ke spojení s bráhmou

atmosféra *geol., meteor.* ovzduší, plynný obal kolem Země i jiných kosmických těles

atol *geogr.* korálový ostrov s vnitřní lagunou

atom nejmenší elektroneutrální částice chem. prvku schopná vstoupit do chemické reakce

atomizace 1. rozklad na atomy; **2.** drobení, rozdrobení, třídění

atomismus, atomizmus 1. *filoz.* učení o existenci nedělitelných a věčně se pohybujících částic hmoty; **2.** roztržitost

atonalita *hud.* kompoziční způsob rušící základní zákonitosti harmonie

atonie *lék.* ztráta svalového napětí, ochablost

atopie *lék.* nejobvyklejší druh alergického mechanismu

atrakce zajímavé představení, poutavá zábava

atraktant látka podmiňující pohyb živočichů ke zdroji něčeho

atrapa 1. napodobenina, prázdný obal; **2.** něco bezobsažného

atrézie *lék.* vrozená neprůchodnost dutého orgánu

atribuce 1. *psych.* připisování významu objektu nebo situaci; **2.** *lit.* určení autorství anonymního díla, ověření pravosti

atribut 1. neodlučitelná vlastnost, podstatný znak; **2.** *jaz.* přívlastek; **3.** *výt.* symbolický předmět určující zobrazenou osobu

atrichie *lék.* plešatost, holohlavost, atrichiáza

atrium 1. *archit.* vnitřní dvůr budovy; **2.** srdeční předsíň

atrofie *lék.* zmenšení, ztenčení normálně vyvinutého orgánu, tkáň, buňky

atrofovat smršťovat se, zakrňovat

atropin *farm.* prudce jedovatý alkaloid (obsažený hlavně v ruličku, blínu a durmanu), užívaný v očním lékařství a v chirurgii

atymie *lék.* těžkomyslnost, trdnomyslnost

atypický mimořádný, neobvyklý

au nom [o nom] *peněž.* na jméno; cenný papír na jméno majitele

au pair [o pér] **1.** shoda nominální hodnoty cenného papíru s kurzem; al pari; **2.** pomocnice v domácnosti za byt a stravu

au porteur [o -tér] *peněž.*

1. neurčené jménem, vyplácené na předložení; **2.** cenný papír na držitele, doručitele

au revoir [o revuár] *franc.* na shledanou

audice *náb.* vnitřní slyšení, poselství vyšší moci

audience slyšení, oficiální přijetí u vysoce postavené osobnosti

audio- první část slož. slov s význ. sluch, sluchový, týkající se slyšitelnosti

audiofonický sluchový a hlasový

audiologie *lék.* obor lékařství zabývající se sluchem a jeho poruchami

audiometrie *lék.* vyšetřování sluchového ústrojí

audiovizuální 1. sluchový a zrakový; **2.** související se záznamem, uchováním a reprodukcí zvuku a obrazu

audit 1. revize účtů; **2.** soudní úředník; **3.** posluchač

auditorium 1. posluchárna;

2. posluchačstvo

augmentativum *jaz.* zveličené podstatné nebo přídavně jméno

augur 1. *hist.* starořímský kněz věštící z letu a chování ptáků;

2. *přen.* neupřímný člověk, licoměrník

august typ klauna

augustus *hist.* vznešený titul římského císaře

aukce dražba

aula hala, sál, slavnostní sň

aura 1. *lék.* stav před epileptickým nebo hysterickým záchvatem (zrakové, čichové, sluchové halucinace, křeč svalstva);
2. bioenergie vyzařovaná z těla;
3. svatozář, aureola

aureola 1. svatozář, gloriola, aura; **2.** *meteor.* barevný nebo bílý prstenec na obloze kolem kosmického tělesa

aurikula *anat.* vnější ucho, boltec

aurit slitina kovu se zlatem

auspicum věštění z letu ptáků

austenit *hut.* pevný roztok uhlíku v železe, strukturální složka oceli

australopiték *paleont., antrop.* rod vyhynulých primátů žijících začátkem čtvrtohor

austro- první část slož. slov s význ. **1.** jih, jižní; **2.** Austrálie, australský; **3.** Rakousko, rakouský

austrofil stoupenec Rakousko-Uherska

austroslavismus, austroslavizmus politická koncepce zviditelnění, existence a zabezpečení slovanských národů v habsburské monarchii

aušus *slang.* zmetek, vadný výrobek, nehodnotná věc

aut, out [aut] *sport.* zahrání míče mimo vymezený hrací prostor

autenticita pravost, původnost, hodnověrnost, autentičnost

autismus, autizmus *lék.* duš. porucha, uzavření se do vnitřního psychického světa bez kontaktu s realitou

auto- první část slož. slov s význ.

1. sám, vlastní, původní;

2. automobil; **3.** automatický

autoagrese *lék.* jednání, kterým jedinec poškozuje sám sebe

autoakuzace sebeobviňování

autobiografie vlastní životopis

autocenzura osobní kontrola vlastního díla